

Ústavní právo – úvodní výklad

1. Úvodní otázky – literatura, zkouška, práce s prameny
2. Pojem ústavního práva – různé významy
3. Předmět, obsah, forma a funkce ústavního práva
4. Ústavní právo v systému práva ČR
5. Ústavněprávní vztahy – objekt, subjekt, obsah
6. Prameny ústavního práva
7. Odpovědnost v ústavním právu

Přehled ústavního vývoje – kon- a diskontinuita

- 1526 – 1620 – vrchol a zánik stavovské monarchie
- 1620 – 1848 – období absolutismu, Obnovené zemské zřízení,
- 1620-1740, klasický, 1740-1790 – osvícenský, 1790-1848 – policejní absolutismus,
- 1713 – Pragmatická sankce, 1749 – zánik České dvorské kanceláře, centralizace, 1781 – Toleranční patent, zrušení nevolnictví, 1811 – Obecný občanský zákoník
- 1848 – 1849 – počátky konstitucionalismu, první ústavy Pillersdorfova a Stadionova
- 1849 – 1860 – Bachovský neabsolutismus, Silvestrovské patenty 31.12.1851
- 1860 – 1867 – cesta k formálnímu právnímu státu, Říjnový patent 1860, Schmerlingova únorová ústava 1861
- 1867 – 1918 – konstituční monarchie směřující k parlamentarismu, rozvoj formálního právního státu, správní soudnictví, základní práva
- 1918 – 1920 – ústavní provizorium
- 1920 – 1938 – Ústavní listina ČSR
- 1938 – 1939 – tzv. Druhá republika, Česko-slovenská republika, autonomie Slovenska, Podkarpatské Rusi, zmocňovací zákon
- 1939 – 1945 – Protektorát, tzv. prozatímní státní zřízení v Londýně, Slovenské národní povstání
- 1945 – 1948 – národní a socialistická revoluce, odsun, znárodnění, únor 1948
- 1948 – 1960 – Ústava ČSR č. 150/1948 Sb. – ústava lidové demokracie
- 1960 – 1968 – Ústava ČSSR č. 100/1960 Sb. – socialistická ústava
- 1968 – 1989 – ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o čs. federaci
- 1989 – 1992 – listopad 1989, postupné ústavní změny, rozpad čs. federace, přijetí Ústavy ČR 1992

Materiální (návaznost obsahu, hodnot, cílů) a formální (nová pravidla vznikají na základě procedury stanovené dříve platným právem)

Pojem ústavního práva – dnešní pojetí

- **Ústavní právo ČR je polyvalentním pojmem.** Zahrnuje v sobě následující významy:
- **právní odvětví** - podstata, předmět, obsah, forma, funkce,
- **soubor právních předpisů nejvyšší právní síly** ("*ústavní pořádek ČR*")
- **soubor právních předpisů, které tvoří prameny ústavního práva jako odvětví** (ústavní právo v objektivním smyslu).
- **ústavně zaručené subjektivní veřejné právo jedince**, - právo volit, vlastnit, podnikat, žít
- **zástupné ústavní právo** – příklady
- **vědní a učební disciplína**

Veřejné a soukromé právo

- **Základní teorie**

- **zájmová** – čl. 18 Listiny, Pl. 24/04 – jezy na Labi
- **podřizovací** – autoritativní rozhodování, nadřazenost orgánu veřejné moci
- **podřazovací** – aplikace, komu pravidlo určeno (každý – kompetentní orgán)
- **organická** (teorie nucených svazků) – členství ve svazku (občan, člen politické strany, spolku, voják)
- **sankční** – restituční (náhrada, obnovení) a retribuční (odplata)

- **Příklady**

- zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů (sp.zn. Konf)
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu (sp. zn. ÚS)
- zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů (sp. zn. A, Afs atd.
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Příklad vztahu veřejného a soukromého práva

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 9. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3398/2007

1. Soudy mohou ve výroku rozsudku, kterým omezují fyzickou osobu ve způsobilosti k právním úkonům, určit rozsah tohoto omezení jen se zřetelem k právním úkonům, z nichž vznikají, mění se, či zanikají občanskoprávní vztahy (včetně vztahů obchodních) a vztahy pracovněprávní, pro jejichž řešení je v případě sporu dána pravomoc soudu. K ostatním právním úkonům (k právním úkonům nad rámec omezení vysloveného pravomocným soudním rozhodnutím) jsou tyto osoby zcela způsobilé, a jednají v nich proto samy, nezávisle na svém zákonném zástupci.

2. Soud není oprávněn omezit účastníka řízení ve vztahu k jeho petičnímu právu, popř. v jeho procesní způsobilosti ve vztahu k soudům ve smyslu 20 OSŘ nebo vůči jiným státním orgánům.

Obdobně Sbírka rozhodnutí NS, roč. 1985,č. 6, s. 312 – volební právo, řízení motorového vozidla

Příklad parkování na odtažové ploše vedle úřadu – kam by bylo jinak špatně parkující vozidlo umístěno

Nyní ale IV. ÚS 3102/08 - Samotné zakotvení překážky výkonu volebního práva pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům není protiústavní; obecné soudy totiž mohou (a musí) v rámci řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům postupovat ústavně konformně a věnovat mimořádnou pozornost i otázkám dopadů jejich rozhodnutí do veřejných subjektivních práv dotčených osob.

J. Filip: Úvod do ústavního práva

ÚP jako právní odvětví

- **předmětem ÚP** je to, na co ústavní právo působí, co reguluje = zvláštní společenské vztahy
- **obsahem ÚP** je to, čím reguluje či působí na svůj předmět. Konkrétně se jedná o ústavněprávní pravidla chování či-li o ústavněprávní normy
- **hlavní funkcí ÚP** je regulační působení ústavněprávních norem na tyto společenské vztahy (jak udržet a rozvíjet ČR jako svrchovaný, jednotný demokratický právní stát – čl. 9/2 Úst, čl. 1 LPS)
- **forma ÚP** konkrétní podoba pramenů, ve kterých před námi ÚP (jeho obsah) vystupuje.
Příklady

Příklad – předmět, obsah, forma, funkce ÚP

čl. 4 Ústavy ČR: Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.

Předmět: není součástí ÚP, je tím, na co ÚP působí

společenské vztahy v oblasti ochrany základních práv a svobod, subjekty

Obsah: je uvnitř ÚP, je tím, čím ÚP působí

pravidla chování jejich subjektů, byť výslovně nejsou v textu uvedeni (Parlament, prezident, vláda, soudy, fyzické a právnické osoby),

Forma: čím se nám ÚP navenek jeví (texty, symboly)

vlastní text tvořený jednou větou, která je současně ustanovením (pravidel je však obsažena celá řada). Musí to být v ústavním nebo obyčejném zákoně?

Např. Soud nemůže vyslovit, že není příslušný k poskytnutí ochrany základním právům.

Parlament nemůže přijmout zákon, který by z kompetence soudů vyňal ochranu základních práv a svobod.

Ústavní soud musí na návrh zrušit zákon, který byl vyňal ochranu základních práva a svobod z kompetence soudů.

Ústavní soud musí na návrh zrušit soudní rozhodnutí, které by neposkytlo ochranu základních práva.

Funkce: regulace chování subjektů oněch společenských vztahů s cílem zajistit ochranu

Příklady rozdílů obsahu a formy

čl. 1 odst. 1 Ústavy ČR – text (tvořený minimálně 5 ustanoveními ČR je svrchovaný stát, ČR je jednotný stát, ČR je demokratický, je právní stát atd.) a obsah (nekonečná řada pravidel)

vytvoření obsahu (pravidla) z více textů (ustanovení) – způsob volby prezidenta – čl. 37 odst. 1 a 2, čl. 54 odst. 2, čl. 56, čl. 58)

vytvoření obsahu (více pravidel) z jednoho textu (ustanovení) – „ČR je právní stát“ (ustanovení obsahuje nekonečné množství pravidel)

různé výsledky interpretace ustanovení – čl. 34 odst. 2 druhá věta – co to znamená „v roce“ – podle toho lze dospět ke třem různým pravidlům chování prezidenta republiky v čl. 35 odst. 1 písm. c) Ústavy ČR

proměna práva – v důsledku vývoje praxe (čl. 40 – „volební zákon“ – nová extenze – nález č. 283/2005 Sb., čl. 84 odst. 2 – jmenování soudců, čl. 39 odst. 4 – změna role Senátu při tvorbě ústavních předpisů)

Předmět ÚP

- 1) **vztahy, které vyjadřují povahu státu a veřejné moci** (ústavní hodnoty a principy jako jsou principy demokracie, právního státu, úcty k lidským právům a svobodám, principům samosprávy)
- 2) **vztahy, které vyjadřují formy, kterými je veřejná moc vykonávána** (volby, způsoby ustanovování jednotlivých složek veřejné moci a úprava vztahů mezi těmito složkami)
- 3) **Vztahy vyjadřující suverenitu lidu, českého národa a postavení menšin** nyní již menší význam než do 1992
- 4) **vztahy, které vznikají při realizaci státní suverenity a působení státu navenek** (principy zahraniční politiky, postavení státu v mezinárodním společenství, problematika vysílání vojska do zahraničí a pobytu cizích vojsk na vlastním území, symboly státu, územní organizace, vymezení státních hranic),
- 5) **vztahy, které vyjadřují formy působení veřejné moci dovnitř státu** (státní režim, občanství, základní práva a svobody)

Konkretizovaný předmět ÚP - instituty

Ad 1) suverenita lidu, svrchovanost státu, rovnost, svoboda, omezenost státní moci, dělba moci,

Ad 2) Volby, referendum, poslanecký mandát, hlava státu, zákonodárná, výkonná a soudní moc, územní samospráva, , mimořádné stavy

Ad 3) ratifikace mezinárodní smlouvy, členství v mezinárodní organizaci, vysílání vojsk, územní svrchovanost a výsost, právo ES/EU, diplomatické zastoupení, válečný stav

Ad 4) státní občanství, azyl, pobyt cizinců, důstojnost, svoboda, rovnost, základní práva a svobody, diskriminace, politické strany

Viz materiál – ÚP – přehled problémů

System ÚP

Je obdobný struktuře jiných právních odvětví. **Zahrnuje:**

- a) **normy práva hmotného**, které zakotvují práva a povinnosti subjektů ústavního práva (pravomoc a působnost státních orgánů, základní práva a svobody jedince), říkají co může subjekt ÚP dělat, nebo co musí
- b) **normy práva organizačního**, které upravují výstavbu jednotlivých státních orgánů a vztahy mezi nimi založené na dělbě mocí a vzájemné spolupráci a podpoře při plnění funkcí státu, říkají, kdo to může dělat (kompetence orgánu)
- c) **normy práva procesního**, které upravují postup při uplatňování obsahu práva hmotného. Ústavní právo nemá jeden obecný procedurální předpis. Říkají, jak ten, kdo může přitom postupuje
- d) **normy sankční**, které jsou spjaty se vznikem zvláštních vztahů v důsledku porušení ústavněprávních norem a s uplatněním sankcí ústavněprávního charakteru. Jde o mix ústavních norem hmotně, kompetenčně a procesněprávních.

Ústavněprávní vztahy a jejich prvky

Dynamika ústavního práva se projevuje vznikem, změnou a zánikem ústavněprávních vztahů.

Tyto vztahy jsou charakterizovány svými subjekty, skutečnostmi, na jejich základě vznikají, svým předmětem a obsahem.

Ústavněprávní subjektivita spočívá:

- a) **ve schopnosti být subjektem ústavněprávních práv a povinností** (dána úst. právem, ne OZ). Příklad – právo volit, založit politickou stranu, je proto rozdíl – Poslanecká sněmovna (nemá pr. subjektivitu, ale ústavněprávní ano – např. § 69/1 ZÚS)
- b) **způsobilost k ústavněprávním úkonům**, tj. vlastními úkony uskutečňovat práva a plnit povinnosti stanovené ústavněprávními normami,
- c) **způsobilost k protiprávním úkonům**. Ústavněprávní delikt, **ústavněprávní deliktní způsobilost**. **Příklad:** velezrada, odmítnutí složení slibu
- d) **procesní způsobilost**, podle které jsou subjekty ústavního práva účastníky ústavněprávních procesů (volby, referendum, jednání parlamentu, řízení před Ústavním soudem).

Příklady – dítě a volby (KDU-ČSL), dítě a vzdělávání, sdružovací právo

Subjekty ústavního práva

Subjekty ústavního práva můžeme klasifikovat např. následujícím způsobem:

1. **Státní orgány** – nemají právní subjektivitu, jen odvětvovou, viz zákon č. 219/2000 Sb. řeší tradiční problém (další list)
2. **Územní útvary, za které jednají jejich orgány**
 - a) územní korporace veřejného práva (stát, vyšší územní samosprávné celky, obce, jejich části při oddělování obce)
 - b) jiné územní útvary (volební kraje, obvody - jejich voliči)
3. **Fyzické osoby** - občané, cizí, bezdomovci, občané obce
4. **Skupiny fyzických osob** – **organizované** (politická strana) a **neorganizované** (lid, národnostní a etnická menšina)
s a bez právní subjektivity, avšak s odvětvovou subjektivitou (lid – volba prezidenta, shromáždění), zvláštní (41 poslanců § 64/1 ZÚS)

Ústavněprávní skutečnosti I

Ústavněprávní chování, konání (úkony)

- činnosti, úkony a nečinnost (nezasahovat)
- podle toho, co bylo povinností

Právní

- právní nečinnost - **neměl konat a nekonal** (čl. 8 LPS)
- **Měl konat a konal** – právní jednání (svolal zasedání čl.34 Úst)

Protiprávní

protiprávní nečinnost - např. **měl konat a nekonal** = opomenutí (měl poskytnout ochranu – čl. 4 Úst, čl. 36/1 LPS, vyhlásit rfd),

neměl konat a konal = protiprávní úkon (rozpustil shromáždění, ač nebyl důvod, vydal vyhlášku, ačkoli neměl)

Ústavněprávní skutečnosti II

Ústavněprávní události - bez vlivu vůle účastníků – čas, narození, smrt, pohroma

Narození – vznik vztahu st. občanství, zánik vztahu těhotenství, těhotná žena se stává matkou (čl. 28, 32 LZPS)

Smrt – zánik mandátu (čl. 25 Ústavy), zánik občanství, dědění (čl. 11)

Čas

Jiné události – živelní pohroma, průmyslová havárie (čl. 6 ÚZB)

Odpovědnost v ÚP

- Znak každého právního odvětví
- **Odpovědnost v ústavním právu se musí vyznačovat odvětvovými znaky.** Je důsledkem chování, které porušuje normy ÚP, směřuje proti hodnotám chráněným ÚP, sankcí je opatření podle norem ÚP, ukládat ji musí subjekt ÚP.
- **Ústavněprávní delikt** – jednání k deliktu způsobilého subjektu ÚP v rozporu s normami ÚP směřující proti hodnotám chráněným ÚP sankcionované ÚPem (subjektem ÚP a sankcí ÚP)
- **Znaky**
- objekt,
- objektivní stránka,
- subjekt,
- subjektivní stránka

Struktura odpovědnosti v ÚP

Objekt ústavněprávního deliktu objekty společenských vztahů, které jsou regulovány ústavním právem

Subjekt ústavněprávní odpovědnosti ten, kdo je způsobilý být účastníkem ústavněprávních vztahů. Navíc musí mít způsobilost k ústavněprávnímu deliktu.

Objektivní stránkou ústavněprávního deliktu je chování určitého subjektu ústavního práva a příčinná souvislost mezi jeho chováním a porušením pravidla.

- **Příčinná souvislost** jako vztah mezi jednáním ve výše uvedených podobách a negativně hodnoceným důsledkem může mít zvláštní podobu. Stačí, že někdo zastává určitou funkci.
- Ve veřejném právu se používá pojem **příčitatelnost** (viz rozsudek k rozpuštění Dělnické strany – bod 52)

Subjektivní stránka - vztah vědomí delikventa k protiprávnímu jednání a jeho negativnímu následku. Zde se ústavní právo odlišuje od jiných právních odvětví tím, že předpokládá v podstatě i určitou kolektivní odpovědnost, nikoli ovšem kolektivní vinu.

Zavinění se zpravidla nepředpokládá

Přičitatelnost – příčinná souvislost

- **Pst 1/2008 – 66 Dělnická strana I – rozpuštění (Pst 1/2009) – DS II**
- Zásadně je vždy nutné zabývat se tím, zda:
- -je zkoumané jednání přičitatelné politické straně, nebo
- - zda se jedná pouze o excesy některých jejích příznivců či členů.

V tomto směru mohou mít relevanci i takové skutečnosti, zda dané jednání odpovídá proklamovaným cílům a záměrům strany, jakkoliv v tomto ohledu nelze vycházet pouze z jejích stanov a programu.

Ty musí být vždy porovnávány s jednáním a názory, které zastávají její představitelé a které strana i jinak šíří. Nelze vyloučit, že politický program strany skrývá cíle a úmysly, které se od těch proklamovaných liší a zkušenost ukazuje, že politické strany, jejichž cíle odporovaly základním principům demokracie, neodhalily tyto cíle dříve, než se chopily moci.

Přičitatelnost jednání politické straně Evropský soud pro lidská práva dovedl ve vztahu k jednání jejích vůdců (předsedy, místopředsedů) vždy, ve vztahu k projevům poslanců a lokálních politiků potud, pokud se od nich strana oficiálně nedistancovala

Druhy odpovědnosti v ÚP

- **Druhy** – pozitivní, prospektivní a negativní, retrospektivní
- **Ústavně politická** (čl. 68/1 Ústavy) = založena na vztahu důvěry, ne porušení pravidla , 1960 – jen tato u prezidenta (21.3.68 – s abdikací vyslovalo souhlas PÚV KSČ, 22.3.68 Novotný abdikoval, ÚV to schválil dodatečně 28.3.68)
- **ústavně právní** (čl. 65 Ústavy) = založena na porušení norem ústavního práva, sporná otázka zavinění (subjektivní stránka)
- **Důsledek** – reakce, uplatnění ústavněprávní sankce
- **Problém** – minimální judikatura

Zvláštnosti odpovědnosti ÚP

Rozdíly uplatňování podle druhů moci

Moc zákonodárná – rozpuštění PS, ne Senát, ne znovuzvolení
(subjekt odpovědnosti musí být ve funkci)

Moc výkonná – velezrada, důvěra, nedůvěra,

Moc soudní – ochrana nezávislosti, výrazné záruky před zásahy –
nálezn č. **397/2006 Sb. – Pl. ÚS 18/06** Na vztahy v rámci soudní správy nelze aplikovat princip „kdo jmenuje, odvolává“.

Navazuje II. ÚS 53/06 II. ÚS 53/06 – Čl. 21 odst. 4 Listiny se nevztahuje pouze na přístup k veřejné funkci ve smyslu vzniku funkce, ale zahrnuje i právo na její nerušený výkon včetně práva na ochranu před protiprávním zbavením této funkce..... Samotné právo na přístup k veřejným funkcím by nemělo smysl, pokud by neobsahovalo i ochranu v průběhu výkonu funkce.

Sankce v ÚP - příklady

- a) **zrušení neústavního nebo nezákonného právního předpisu.**
- b) **prohlášení určitého právního aktu za neplatný,**
- c) **rozpuštění kolegiálního zastupitelského orgánu,**
- d) **rozpuštění nebo pozastavení činnosti politické strany nebo občanského sdružení.**
Obdobný dopad na realizaci základního práva protiprávním způsobem má **rozpuštění shromáždění** (Pst 1/2008, Pst 1/2009)
- e) **vyslovení nedůvěry vládě podle čl. 72 Ústavy ČR**
- f) **ztráta funkce v určitém orgánu (nikoli nezvolení),**
- g) **ztráta funkce v rámci určitého orgánu,**
- h) **zbavení politických práv (velezrada),**
- i) **vyslovení nesouhlasu s určitým aktem,**
- j) **nenabytí uděleného státního občanství** v důsledku nesložení státoobčanského slibu,
- k) **pozbytí státního občanství** v důsledku nabytí cizího státního občanství na vlastní žádost,
- l) **krácení nebo odnětí platu, funkčních příplatků a paušálních dávek** v souvislosti s výkonem poslanecké funkce v případě neplnění povinností ve sněmovně,
- m) **povinnost omluvit se nebo zveřejnění disciplinárního přestupku ,**
- n) **odnětí slova, ztráta pořadí** při parlamentní rozpravě,
- o) **pořádková opatření** podle jednací řádu Poslanecké sněmovny (19) jako např. napomenutí, vykázaní ze sálu, vyklizení místa, vyvedení **zvláštnosti disciplinární odpovědnosti jako ochrany stavu, profese, sboru**